

Υπόθεση T-23/99

LR AF 1998 A/S

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

«Ανταγωνισμός — Σύμπραξη — Σωλήνες αστικής κεντρικής θερμάνσεως — Άρθρο 85 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 81 ΕΚ) — Διαρκής παράβαση — Εμπορικός αποκλεισμός επιχειρήσεως — Πρόσβαση στον φάκελο — Πρόστιμο — Κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων — Μη αναδρομικότητα — Δικαιολογημένη εμπιστοσύνη»

Απόφαση του Πρωτοδικείου (τέταρτο τμήμα) της 20ής Μαρτίου 2002 . . . Π - 1716

Περίληψη της απόφασης

- 1. Ανταγωνισμός — Συμπράξεις — Συμμετοχή σε συναντήσεις επιχειρήσεων έχουσες ως αντικείμενο τη βλάβη του ανταγωνισμού — Περίσταση επιτρέπουσα, ελλείψει αποστασιοποιήσεως σε σχέση με τις ληφθείσες αποφάσεις, να συναχθεί η συμμετοχή στη συνακόλουθη σύμπραξη
[Συνθήκη ΕΚ, άρθρο 85 § 1 (νυν άρθρο 81 § 1 ΕΚ)]*

2. *Ανταγωνισμός — Συμπράξεις — Απόδειξη — Απάντηση επιχειρήσεως σε αίτηση παροχής πληροφοριών της Επιτροπής — Αποδεικτική αξία — Εκτίμηση — Ασκει επίρροή το γεγονός ότι ο υπογράφων την απάντηση που δόθηκε εξ ονόματος της επιχειρήσεως δεν παρίστατο στην επίμαχη συνάντηση ή δεν ανήκε στην επιχείρηση κατά τον χρόνο της συναντήσεως — Δεν ασκεί επίρροή*
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 11)
3. *Ανταγωνισμός — Συμπράξεις — Βλάβη του ανταγωνισμού — Κριτήρια εκτιμήσεως — Αντικείμενο της πρακτικής που νοθεύει τον ανταγωνισμό — Επαρκής διαπίστωση*
[Συνθήκη ΕΚ, άρθρο 85 § 1 (νυν άρθρο 81 § 1 ΕΚ)]
4. *Ανταγωνισμός — Συμπράξεις — Συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων — Συμμετοχή λόγω φερομένου πειθαναγκασμού — Περίσταση που δεν συνιστά δικαιολογία για την επιχείρηση η οποία δεν έκανε χρήση της δυνατότητας καταγγελίας στις αρμόδιες αρχές*
[Συνθήκη ΕΚ, άρθρο 85 § 1 (νυν άρθρο 81 § 1 ΕΚ)· κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 3]
5. *Ανταγωνισμός — Συμπράξεις — Εμπορικός αποκλεισμός επιχειρήσεως — Καταλογισμός του σε επιχείρηση — Ασκει επίρροή το γεγονός ότι η επιχείρηση δεν εφάρμοσε στην πράξη τα μέτρα εμπορικού αποκλεισμού — Δεν ασκεί επίρροή — Ευθύνη εκ της συμπεριφοράς άλλων επιχειρήσεων στο πλαίσιο της ίδιας παραβάσεως — Επιτρέπεται — Κριτήρια*
[Συνθήκη ΕΚ, άρθρο 85 § 1 (νυν άρθρο 81 § 1 ΕΚ)]
6. *Ανταγωνισμός — Διοικητική διαδικασία — Σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας — Διευκόλυνση της προσβάσεως στον φάκελο της έρευνας με την οργάνωση, εκ μέρους της Επιτροπής, ανταλλαγής εγγράφων μεταξύ των εμπλεκομένων επιχειρήσεων — Επιτρέπεται — Προϋπόθεση*
7. *Ανταγωνισμός — Διοικητική διαδικασία — Σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας — Ανακοίνωση των αιτιάσεων — Προσκόμιση συμπληρωματικών αποδείξεων μετά την αποστολή της ανακοινώσεως των αιτιάσεων — Επιτρέπεται — Προϋπόθεση*
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 19 § 1· κανονισμός 99/63 της Επιτροπής, άρθρα 2 και 4)
8. *Ανταγωνισμός — Διοικητική διαδικασία — Σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας — Ανακοίνωση των αιτιάσεων — Αναγκαίο περιεχόμενο — Ενδείξεις σχετικά με τη μέθοδο καθορισμού του επιπέδου του σχεδιαζομένου προστίμου — Πρόωρη παροχή ενδείξεων — Συνέπειες*
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 19 § 1· κανονισμός 99/63 της Επιτροπής, άρθρα 2 και 4)

9. Κοινοτικό δίκαιο — Γενικές αρχές του δικαίου — Μη αναδρομικότητα των ποινικών διατάξεων — Τομέας εφαρμογής — Ανταγωνισμός — Διοικητική διαδικασία — Έκταση εφαρμογής της αρχής
(Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, άρθρο 7· κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15)
10. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Νομικό πλαίσιο — Επιμέτρηση των προστίμων — Ασκει επίρροή η προηγούμενη πρακτική της Επιτροπής όσον αφορά τη λήψη των συναφών αποφάσεων — Δεν ασκεί επίρροή
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου)
11. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός — Περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτει η Επιτροπή — Συνέπεια — Αδυναμία των επιχειρηματιών να επικαλεστούν δικαιολογημένη εμπιστοσύνη ως προς τη διατήρηση της υφισταμένης κατάστασης
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15)
12. Ένσταση ελλείψεως νομιμότητας — Περιεχόμενο — Πράξεις κατά των οποίων μπορεί να προβληθεί ένσταση ελλείψεως νομιμότητας — Κατευθυντήριες γραμμές που έχει καθορίσει η Επιτροπή όσον αφορά τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται για παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού — Περιλαμβάνονται [Συνθήκη ΕΚ, άρθρο 184 (νυν άρθρο 241 ΕΚ)]
13. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός — Κριτήρια — Σοβαρότητα και διάρκεια των παραβάσεων — Εκτίμηση — Υποχρέωση λήψεως υπόψη του κύκλου εργασιών των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων — Δεν υφίσταται — Υποχρέωση διαφοροποιήσεως των επιχειρήσεων που εμπλέκονται στην ίδια παράβαση αναλόγως του συνολικού κύκλου εργασιών τους ή του κύκλου εργασιών τους στην αγορά του επίμαχου προϊόντος — Δεν υφίσταται
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15 § 2)
14. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός — Ανώτατο ύψος — Υπολογισμός — Διάκριση μεταξύ τελικού ποσού και ενδιάμεσου ποσού του προστίμου — Συνέπειες
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15 § 2)
15. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός — Ανώτατο ύψος — Υπολογισμός — Κύκλος εργασιών που λαμβάνεται υπόψη
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15 § 2)

16. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός — Κριτήρια — Σοβαρότητα των παραβάσεων — Επιβαρυντικές ή ελαφρυντικές περιστάσεις — Συνέχιση ή παύση της παραβάσεως κατόπιν επεμβάσεως της Επιτροπής — Εκτίμηση κατά περίπτωση
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15 § 2)
17. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός — Κριτήρια — Σοβαρότητα των παραβάσεων — Ελαφρυντικές περιστάσεις — Υποχρέωση της Επιτροπής να συνεχίσει την πρακτική των προηγουμένων αποφάσεών της — Δεν υφίσταται
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15 § 2)
18. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός — Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τη μη επιβολή προστίμων ή τη μείωσή τους σε αντάλλαγμα της συνεργασίας των κατηγορουμένων επιχειρήσεων — Επιρροή τους στην εκτίμηση της συνεργασίας των εν λόγω επιχειρήσεων
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15 § 2)
19. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός — Μια επιχείρηση δεν μπορεί να επικαλεστεί την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως για να τύχει παράνομης μείωσης
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15 § 2)
20. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Πληρωμή — Τόκοι υπερημερίας — Καθορισμός από την Επιτροπή επιτοκίου υψηλότερου από το μέσο επιτόκιο που ισχύει στην αγορά — Επιτρέπεται
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15 § 2)

1. Εφόσον μια επιχείρηση συμμετέχει, έστω και χωρίς να λαμβάνει ενεργό μέρος, σε συναντήσεις μεταξύ επιχειρήσεων που έχουν ως αντικείμενο τη βλάβη του ανταγωνισμού και δεν αποστασιοποιείται δημοσίως από το περιεχόμενο των συναντήσεων αυτών, δημιουργώντας έτσι την εντύπωση στους άλλους συμμετέχοντες ότι επικροτεί το αποτέλεσμα των συναντήσεων και ότι θα συμμορφωθεί προς αυτό, μπορεί να θεωρηθεί ότι αποδεδειγμένως συμμετέχει στη σύμπραξη που προκύπτει από τις εν λόγω συναντήσεις.
2. Η αποδεικτική αξία της απαντήσεως μιας επιχειρήσεως σε αίτηση παροχής πληροφοριών, την οποία της απευθύνει η Επιτροπή δυνάμει του άρθρου 11 του κανονισμού 17, ουδόλως αναιρείται από το γεγονός ότι το άτομο που την υπέγραψε δεν είχε παραστεί στη σύσκεψη που αποτέλεσε το αντικείμενο της έρευνας της Επιτροπής ούτε ανήκε στο προσωπικό της εν λόγω επιχειρήσεως την εποχή εκείνη. Εφόσον η απάντηση αυτή δόθηκε εξ ονόματος της επιχειρήσεως αυτής καθαυτήν, η αξιοπιστία της υπερβαίνει την τυχόν αξιοπιστία της απαντήσεως ενός μέλους του προσωπι-

(βλ. σκέψη 39)

κού της, ανεξαρτήτως της προσωπικής του εμπειρίας ή γνώμης.

αρχές τις ασκούμενες σ' αυτήν πίεσεις και να υποβάλει στην Επιτροπή καταγγελία κατ' εφαρμογήν του άρθρου 3 του κανονισμού 17 αντί να συμμετάσχει στις εν λόγω δραστηριότητες.

(βλ. σκέψη 45)

(βλ. σκέψη 142)

3. Κατά την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης (νυν άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ), η εξέταση των συγκεκριμένων αποτελεσμάτων μιας συμφωνίας παρέλκει, άπαξ προκύπτει ότι αυτή αποσκοπεί στον περιορισμό, την κατάργηση ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς. Συναφώς, το γεγονός ότι μια επιχείρηση η οποία μετέσχε με άλλες επιχειρήσεις σε συναντήσεις κατά τις οποίες ελήφθησαν αποφάσεις ως προς τις τιμές δεν τηρεί τις συμφωνηθείσες τιμές δεν αναιρεί το αντιανταγωνιστικό αντικείμενο των συναντήσεων αυτών και, επομένως, τη συμμετοχή της επιχείρησης στις συμπράξεις, αλλά το πολύ αποδεικνύει ότι η επιχείρηση αυτή δεν εφάρμοσε τις εν λόγω συμφωνίες.

5. Μια δράση εμπορικού αποκλεισμού μπορεί να καταλογιστεί σε επιχείρηση χωρίς αυτή να συμμετέχει πράγματι, ή ακόμα να έχει μπορέσει να συμμετάσχει, στην εφαρμογή της δράσεως αυτής. Η αντίθετη άποψη θα οδηγούσε στο αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις που ενέκριναν τα μέτρα αποκλεισμού, αλλά οι οποίες δεν βρήκαν την ευκαιρία να εφαρμόσουν οι ίδιες ένα μέτρο εφαρμογής του, να αποφεύγουν κάθε ευθύνη για τη συμμετοχή τους στη συμφωνία.

(βλ. σκέψη 47)

4. Μια επιχείρηση που μετέχει με άλλες επιχειρήσεις σε δραστηριότητες θίγουσες τον ανταγωνισμό δεν μπορεί να επικαλεστεί το γεγονός ότι μετείχε στις δραστηριότητες αυτές λόγω πειθαναγκασμού της εκ μέρους των λοιπών συμμετεχόντων. Πράγματι, η επιχείρηση αυτή μπορεί να καταγγείλει στις αρμόδιες

Συναφώς, μια επιχείρηση που έχει μετάσχει σε πολύμορφη παραβίαση των κανόνων του ανταγωνισμού μέσω της δικής της συμπεριφοράς, η οποία εμπίπτει στις έννοιες της συμφωνίας ή της εναρμονισμένης πρακτικής με αντίθετο στον ανταγωνισμό σκοπό κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης (νυν άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ) και αποσκοπεί να συμβάλει στην πραγματοποίηση της παραβάσεως στο σύνολό της, μπορεί να ευθύνεται και για τη συμπεριφορά την οποία αναπτύσσουν άλλες επιχειρήσεις στο πλαίσιο της ίδιας παραβάσεως για

όλη τη διάρκεια της συμμετοχής της στην εν λόγω παράβαση, όταν αποδεικνύεται ότι η εν λόγω επιχείρηση γνωρίζει την αντίθετη στον ανταγωνισμό συμπεριφορά των άλλων μετεχόντων ή ότι μπορεί ευλόγως να την προβλέψει και είναι διατεθειμένη ν' αποδεχθεί τον σχετικό κίνδυνο.

(βλ. σκέψεις 157-158)

6. Η Επιτροπή τηρεί δεόντως τις επιταγές που έχει διατυπώσει η νομολογία του Πρωτοδικείου και σύμφωνα με τις οποίες η ανταλλαγή εγγράφων μεταξύ των επιχειρήσεων σε καμία περίπτωση δεν απαλλάσσει την Επιτροπή από το καθήκον να εξασφαλίσει η ίδια, κατά τη διερεύνηση μιας παραβάσεως του δικαίου του ανταγωνισμού, τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων, όταν, προτείνει μεν στις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις να διευκολύνουν την πρόσβαση στα έγγραφα μέσω ανταλλαγής εγγράφων, εγγυάται ωστόσο παράλληλα και η ίδια το δικαίωμα προσβάσεως στον πλήρη φάκελο της έρευνας. Πράγματι, η άμυνα μιας επιχείσεως δεν μπορεί να εξαρτάται από την καλή θέληση μιας άλλης επιχείσεως, η οποία υποτίθεται ότι είναι ανταγωνιστριά της, κατά της οποίας η Επιτροπή έχει προβάλει παρόμοιες αιτιάσεις και της οποίας τα οικονομικά και διαδικαστικά συμφέροντα είναι συχνά αντίθετα προς αυτά της πρώτης επιχείσεως.

(βλ. σκέψη 184)

7. Από τον συνδυασμό των διατάξεων του άρθρου 19, παράγραφος 1, του κανονισμού 17 και των άρθρων 2 και 4 του κανονισμού 99/63 προκύπτει ότι η Επιτροπή οφείλει να ανακοινώνει τις αιτιάσεις που προβάλλει κατά των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων και ενώσεων επιχειρήσεων και δεν μπορεί να λάβει υπόψη στις αποφάσεις της παρά μόνον τις αιτιάσεις για τις οποίες οι εν λόγω ενδιαφερόμενοι είχαν τη δυνατότητα να καταστήσουν γνωστή την άποψή τους. Ωστόσο, καμία διάταξη δεν απαγορεύει στην Επιτροπή να κοινοποιεί στους ενδιαφερομένους, μετά την αποστολή της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, νέα έγγραφα τα οποία θεωρεί ότι υποστηρίζουν την άποψή της, υπό τον όρον ότι παρέχεται στις επιχειρήσεις ο αναγκαίος χρόνος προκειμένου να διατυπώσουν συναφώς τη γνώμη τους.

(βλ. σκέψεις 188, 190)

8. Εφόσον η Επιτροπή αναφέρει ρητώς, στην ανακοίνωση των αιτιάσεων, ότι θα εξετάσει κατά πόσον πρέπει να επιβληθούν πρόστιμα στις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις και εκθέτει τα κύρια πραγματικά και νομικά στοιχεία που μπορούν να προκαλέσουν την επιβολή προστίμου, όπως η βαρύτητα και η διάρκεια της υποτιθεμένης παραβάσεως και το γεγονός ότι διαπράχθηκε «εκ προθέσεως ή εξ αμελείας», εκπληρώνει την υποχρέωση σεβασμού του δικαιώματος ακροάσεως των επιχειρήσεων. Πράττοντας αυτό, η Επιτροπή τούς παρέχει τα αναγκαία

στοιχεία για την άμυνά τους όχι μόνον κατά της διαπιστώσεως της παραβάσεως, αλλά και κατά της επιβολής προστίμου. Υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή δεν είναι υποχρεωμένη να καθορίσει επακριβώς τον τρόπο με τον οποίο θα χρησιμοποιήσει κάθε ένα από τα στοιχεία αυτά για την επιμέτρηση του προστίμου. Πράγματι, η παροχή ενδείξεων σχετικά με το επίπεδο των σχεδιαζομένων προστίμων, επί όσο χρονικό διάστημα δεν έχει δοθεί στις επιχειρήσεις η δυνατότητα να διατυπώσουν τις παρατηρήσεις τους επί των αιτιάσεων που λαμβάνονται υπόψη εναντίον τους, θα προδίδε κατά τρόπο ανάρμοστο την απόφαση της Επιτροπής. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή δεν είναι υποχρεωμένη επίσης, κατά τη διοικητική διαδικασία, να γνωστοποιήσει στις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις την πρόθεσή της να εφαρμόσει νέα μέθοδο υπολογισμού του ύψους των προστίμων. Ειδικότερα, η Επιτροπή δεν έχει υποχρέωση να εφιστά την προσοχή των επιχειρήσεων, προειδοποιώντας τις για την πρόθεσή της να αυξήσει την τάξη μεγέθους των προστίμων.

(βλ. σκέψεις 199, 206-208)

9. Η αρχή της μη αναδρομικότητας των ποινικών διατάξεων, η οποία καθιερώνεται ως θεμελιώδες δικαίωμα από το άρθρο 7 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, αποτελεί κοινή αρχή των εννόμων τάξεων όλων των κρατών μελών και αναπόσπαστο τμήμα των γενικών αρχών

του δικαίου, την τήρηση των οποίων εξασφαλίζει ο κοινοτικός δικαστής.

Συναφώς, ακόμα και αν από το άρθρο 15, παράγραφος 4, του κανονισμού 17 προκύπτει ότι οι αποφάσεις της Επιτροπής περί επιβολής προστίμων λόγω παραβάσεως του δικαίου του ανταγωνισμού δεν είναι ποινικού χαρακτήρα, η Επιτροπή υποχρεούται, εντούτοις, να τηρεί τις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου, και ιδίως την αρχή της μη αναδρομικότητας, σε κάθε διοικητική διαδικασία ικανή να καταλήξει στην επιβολή κυρώσεων κατ' εφαρμογήν των κανόνων ανταγωνισμού της Συνθήκης. Η τήρηση της αρχής αυτής επιβάλλει να αντιστοιχούν οι κυρώσεις που επιβάλλονται σε μια επιχείρηση για παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού στις κυρώσεις που ίσχυαν κατά τον χρόνο διαπράξεως της παραβάσεως.

Ωστόσο, ενόψει του περιθωρίου εκτιμήσεως που αναγνωρίζει ο κανονισμός 17 στην Επιτροπή, η καθιέρωση από την τελευταία μιας νέας μεθόδου υπολογισμού των προστίμων, η οποία ενδεχομένως συνεπάγεται, σε ορισμένες περιπτώσεις, αύξηση του ύψους των προστίμων, χωρίς ωστόσο να υπερβαίνει το ανώτατο όριο που καθορίζει ο ίδιος κανονισμός, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αναδρομική επίταση των προστίμων, όπως αυτά έχουν εκ του νόμου καθοριστεί με το άρθρο 15 του κανονισμού 17,

αντιβαίνουσα στις αρχές της νομιμότητας και της ασφάλειας δικαίου.

ποσούνη ως προς το ότι η Επιτροπή δεν θα υπερβεί το επίπεδο των προστίμων που εφάρμοξε προηγουμένως.

(βλ. σκέψεις 219-221, 235)

(βλ. σκέψεις 241, 243)

10. Στον τομέα του ανταγωνισμού, η προγενέστερη πρακτική της Επιτροπής κατά τη λήψη των αποφάσεων δεν χρησιμεύει η ίδια ως νομικό πλαίσιο των προστίμων, δεδομένου ότι το νομικό αυτό πλαίσιο καθορίζεται αποκλειστικά και μόνον από τον κανονισμό 17.

12. Το άρθρο 184 της Συνθήκης (νυν άρθρο 241 ΕΚ) εκφράζει γενική αρχή διασφαλίζουσα σε κάθε διάδικο το δικαίωμα να αμφισβητήσει, προκειμένου να επιτύχει την ακύρωση αποφάσεως που τον αφορά άμεσα και ατομικά, το κύρος προγενεστέρων πράξεων κοινοτικού οργάνου, οι οποίες, αν και αν δεν έχουν τη μορφή κανονισμού, αποτελούν τη νομική βάση της επίδικης αποφάσεως, εφόσον ο διάδικος αυτός δεν διέθετε το δικαίωμα να ασκήσει, δυνάμει του άρθρου 173 της Συνθήκης (νυν, κατόπιν τροποποίησεως, άρθρου 230 ΕΚ), απευθείας προσφυγή κατά των πράξεων αυτών, των οποίων υφίσταται έτσι τις συνέπειες χωρίς να του έχει παρασχεθεί η δυνατότητα να ζητήσει την ακύρωσή τους. Δεδομένου ότι το άρθρο 184 της Συνθήκης δεν έχει ως σκοπό να παρέχει στον διάδικο τη δυνατότητα να αμφισβητεί την ισχύ πράξεων γενικής φύσεως προς όφελος οποιασδήποτε προσφυγής, η γενική πράξη της οποίας προβάλλεται η έλλειψη νομιμότητας πρέπει να εφαρμόζεται άμεσα ή έμμεσα στην υπόθεση που αποτελεί το αντικείμενο της προσφυγής και πρέπει να υφίσταται άμεσα νομικός δεσμός μεταξύ της προσβαλλομένης ατομικής αποφάσεως και της εν λόγω γενικής πράξεως.

(βλ. σκέψη 234)

11. Όσον αφορά την επιμέτρηση των προστίμων που επιβάλλονται λόγω παραβάσεως των κανόνων του ανταγωνισμού, η Επιτροπή ασκεί την εξουσία της εντός των ορίων του περιθωρίου εκτιμήσεως που της αναγνωρίζει ο κανονισμός 17. Όμως, οι επιχειρηματίες δεν δικαιολογούνται να τρέφουν προσδοκίες στη διατήρηση υφισταμένης καταστάσεως, όταν η κατάσταση αυτή μπορεί να μεταβληθεί στο πλαίσιο της ασκήσεως της εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτουν τα κοινοτικά όργανα. Συνεπώς, στις επιχειρήσεις που εμπλέκονται σε διοικητική διαδικασία δυνάμει να οδηγήσει στην επιβολή προστίμου δεν μπορεί να δημιουργηθεί δικαιολογημένη εμπι-

Συναφώς, οι κατευθυντήριες γραμμές που έχει θεσπίσει η Επιτροπή για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ, μολοντί δεν αποτελούν τη νομική βάση της αποφάσεως περί επιβολής προστίμου σε ορισμένο επιχειρηματία, δεδομένου ότι η απόφαση αυτή εκδίδεται βάσει των άρθρων 3 και 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, καθορίζουν κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο τη μέθοδο που θέσπισε η Επιτροπή για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου που επιβάλλεται με την απόφαση και διασφαλίζουν, κατά συνέπεια, την ασφάλεια δικαίου στα πρόσωπα στα οποία απευθύνεται η απόφαση. Έτσι, εφόσον προκύπτει ότι η Επιτροπή καθόρισε το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε στον επιχειρηματία σύμφωνα με τη γενική μέθοδο που θέσπισε με τις κατευθυντήριες γραμμές, υφίσταται ένας άμεσος νομικός δεσμός μεταξύ της επίδικης ατομικής αποφάσεως και της γενικής πράξεως που αποτελούν οι κατευθυντήριες αυτές γραμμές. Δεδομένου ότι ο επιχειρηματίας δεν ήταν σε θέση να ζητήσει την ακύρωση των κατευθυντηρίων γραμμών ως γενικής πράξεως, οι εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές μπορούν να αποτελέσουν το αντικείμενο ενστάσεως ελλείψεως νομιμότητας.

(βλ. σκέψεις 272-276)

13. Η Επιτροπή δεν υποχρεούται, όταν καθορίζει το ύψος των προστίμων αναλόγως της σοβαρότητας και της διάρκειας της συγκεκριμένης παραβάσεως, να πραγματοποιεί τον υπολογισμό του

προστίμου με βάση ποσά στηριζόμενα στον κύκλο εργασιών των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων, ούτε να εξασφαλίζει, σε περίπτωση που επιβάλλονται πρόστιμα σε πλείονες επιχειρήσεις εμπλεκόμενες στην ίδια παράβαση, ότι τα τελικά ποσά των προστίμων στα οποία θα καταλήξει ο υπολογισμός της για τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις θα αντικατοπτρίζουν οιαδήποτε μεταξύ τους διαφορά ως προς τον συνολικό κύκλο εργασιών τους ή ως προς τον κύκλο εργασιών τους στην αγορά του επίμαχου προϊόντος.

(βλ. σκέψη 278)

14. Το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, ορίζοντας ότι η Επιτροπή μπορεί να επιβάλλει πρόστιμα ύψους μέχρι 10 % του κύκλου εργασιών που πραγματοποιήθηκε κατά την προηγούμενη διαχειριστική περίοδο από καθεμία από τις επιχειρήσεις που μέτεσχαν στην παράβαση, απαιτεί μείωση του προστίμου που επιβάλλεται τελικά σε μια επιχείρηση σε περίπτωση που το πρόστιμο αυτό υπερβαίνει το 10 % του κύκλου εργασιών της, ανεξαρτήτως των ενδιαμέσων πράξεων υπολογισμού που έγιναν προκειμένου να ληφθούν υπόψη η σοβαρότητα και η διάρκεια της παραβάσεως. Κατά συνέπεια, η διάταξη αυτή δεν απαγορεύει στην Επιτροπή να αναφερθεί, κατά τη διάρκεια του υπολογισμού της, σε ενδιάμεσο ποσό υπερβαίνον το 10 % του κύκλου εργασιών της ενδιαφερομένης επιχείρησης, εφόσον το ύψος του προστίμου που τελικά επιβάλλεται στην επιχείρηση αυτή δεν υπερβαίνει το ανώτατο αυτό όριο. Στην περίπτωση αυτή, δεν μπορεί να της προσαφθεί ότι ορισμένοι παράγοντες που έλαβε υπόψη κατά τον υπολογισμό

της, όπως η διάρκεια της παραβάσεως ή οι ελαφρυντικές ή επιβαρυντικές περιστάσεις, δεν αντικατοπτρίζονται στο τελικό ποσό του προστίμου, δεδομένου ότι αυτό αποτελεί συνέπεια της απαγορεύσεως του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, το οποίο δεν επιτρέπει την υπέρβαση του 10 % του κύκλου εργασιών της ενδιαφερομένης επιχειρήσεως.

(βλ. σκέψεις 286-288, 290)

15. Ο κύκλος εργασιών τον οποίο αφορά το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 αναφέρεται στον ολικό κύκλο εργασιών της οικείας επιχειρήσεως, ο οποίος είναι ο μόνος που μπορεί να αποτελέσει κατά προσέγγιση ένδειξη για τη σημασία και την επιρροή της επιχειρήσεως στην αγορά. Εφόσον τηρείται το ανώτατο όριο που ορίζει η ίδια διάταξη, η Επιτροπή μπορεί να καθορίσει το ύψος του προστίμου με βάση τον κύκλο εργασιών της επιλογής της, από πλευράς της γεωγραφικής εκτάσεως και των προϊόντων που αφορά ο κύκλος εργασιών.

(βλ. σκέψη 306)

16. Το ότι ο τερματισμός μιας παραβάσεως των κανόνων του ανταγωνισμού μετά τις πρώτες επεμβάσεις της Επιτροπής μπορεί να ληφθεί υπόψη ως ελαφρυντική

περίσταση δεν σημαίνει ότι η συνέχιση μιας παραβάσεως σε μια τέτοια περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί ως επιβαρυντική περίπτωση. Πράγματι, η αντίδραση μιας επιχειρήσεως στην κίνηση έρευνας όσον αφορά τις δραστηριότητές της δεν μπορεί παρά να εκτιμάται ενόψει του ιδιαίτερου πλαισίου κάθε περιπτώσεως. Συνεπώς, δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν υποχρεούται, κατά κανόνα, ούτε να λάβει υπόψη τη συνέχιση της παραβάσεως ως επιβαρυντική περίπτωση ούτε να θεωρήσει τον τερματισμό μιας παραβάσεως ως ελαφρυντική περίπτωση, η δυνατότητά της να χαρακτηρίσει έναν τέτοιο τερματισμό, σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, ως ελαφρυντική περίπτωση δεν της στερεί το δικαίωμα να λάβει υπόψη της τη συνέχιση της παραβάσεως, σε άλλη περίπτωση, ως επιβαρυντική περίπτωση.

(βλ. σκέψη 324)

17. Το γεγονός και μόνον ότι η Επιτροπή θεώρησε, κατά την πρακτική που ακολουθούσε προηγουμένως για τη λήψη των αποφάσεών της, ότι ορισμένα στοιχεία συνιστούσαν ελαφρυντικές περιστάσεις για την επιμέτρηση του προστίμου για παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού δεν συνεπάγεται ότι είναι υποχρεωμένη να εκφέρει την ίδια κρίση και σε μεταγενέστερη απόφασή της.

(βλ. σκέψη 337)

18. Μια ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τη μη επιβολή προστίμων ή τη μείωσή τους σε περιπτώσεις συμπράξεων δημιουργεί δικαιολογημένες προσδοκίες στις οποίες στηρίζονται οι επιχειρήσεις που επιθυμούν να ενημερώσουν την Επιτροπή για την ύπαρξη συμπράξεως. Ενόψει της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης την οποία μπορεί να αντλούν από την ανακοίνωση αυτή οι επιχειρήσεις που επιθυμούν να συνεργαστούν με την Επιτροπή, η τελευταία είναι υποχρεωμένη να τηρήσει την ανακοίνωση αυτή, κατά την εκτίμηση της συνεργασίας ορισμένης επιχείρησης, στο πλαίσιο της επιμετρήσεως του προστίμου που θα πρέπει να της επιβληθεί.

(βλ. σκέψη 360)

19. Ακόμα και αν υποτεθεί ότι η Επιτροπή εφάρμοσε υπερβολική μείωση στο πρόστιμο που επιβλήθηκε σε μια επιχείρηση για παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού, η τήρηση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως πρέπει να συνδυάζεται με την τήρηση της αρχής της νομιμότητας, σύμφωνα με την οποία ουδείς μπορεί να

επικαλείται υπέρ αυτού παρανομία που διαπράχθηκε προς όφελος τρίτου.

(βλ. σκέψη 367)

20. Το επιτόκιο του τόκου υπερημερίας που εφαρμόζεται στα πρόστιμα τα οποία επιβάλλονται στις επιχειρήσεις που διαπράττουν παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού και δεν πρέπει να είναι τόσο υψηλό ώστε πράγματι να αναγκάζει τις επιχειρήσεις να καταβάλλουν τα πρόστιμα, ακόμα και όταν θεωρούν ότι έχουν σοβαρούς νομικούς λόγους για να προσβάλουν το κύρος της αποφάσεως της Επιτροπής, η τελευταία, ωστόσο, μπορεί να υιοθετήσει ένα σημείο αναφοράς σε επίπεδο υψηλότερο από το μέσο επιτόκιο χορηγήσεως δανείου που ισχύει στην αγορά, στον βαθμό που τούτο είναι αναγκαίο προς αποθάρρυνση παρελκυστικών συμπεριφορών.

(βλ. σκέψη 398)